

Bory Jenő

(Székesfehérvár, 1879. 11. 09. – Székesfehérvár, 1959. 12. 20.)

Összeállította: Csutiné Schleer Erzsébet

„Apám, Bory József lakatos volt Abán. (...) Hogy tisztességgel el tudja tartani és iskoláztatni családját, 1879-ben beköltözött Székesfehérvárra. Itt születtem én 1879. november 9-én (...) Harmadik, negyedik osztályos koromban már tanítottam a rossz diákokat. S így kerestem össze a nélkülözhetetlen forintokat. A szünetidőben a katonai térképészeti hivatalban a térképek feliratait csináltam, mert már akkor jó rajzoló hírében álltam. 1899-ben érettségiztem Székesfehérváron, s mint jó tanuló, jó tornász és kitűnő rajzoló, megkaptam a 200 koronás városi (millenniumi) ösztöndíjat, hogy beiratkozhassam a műegyetemre. Már akkor művész szerettem volna lenni, de volt a nyelvtankönyvünkben egy mondat, melyet németre kellett fordítani, így hangzott: „Szép, szép a művészkedés, de nem lehet ám abból megélni.”

BORY JENŐ SZOBRÁSZ-ÉPÍTÉSZ (1879-1959) ÖNÉLETRAJZA A MAGYAR KÉPZŐ-, ÉS IPARMŰVÉSZEK SZÖVETSÉGÉNEK (részletek)

„ No, gondoltam, akkor én előbb elvégzem a műegyetemet, s aztán megyek a művésziskolába szobrásznak, mert azt is tudtam már, hogy: „Építész, szobrászat egy test és egy lélek.” Láttam a pesti szoborpályázatokat, ahol egy építész és egy szobrász szövetkezve csinálja a terveket. No, gondoltam, mennyivel jobb volna, ha a kettő egy személyben volna. A műegyetemi évek alatt szorgalmasan jártam az esti rajztanfolyamokra. A műegyetemen újra kaptam 300 korona ösztöndíjat. Így aztán az egzisztenciám biztosítva volt. Az építészti oklevelet (a kutyabőr) 1903-ban kaptam meg. 1904-ben katonai évemet töltöttem le, Bécsbe kértem beosztásomat, hogy ott járhatok és tanulmányozhatok a nagy, világhírű „császári” múzeumokat. A katonaev letelte után jelentkeztem a Képzőművészeti Főiskolán, lettem szobrásznövendék. Itt nagy áhítattal jártam Székely Bertalan kompozitio óráira, a feladatokat én agyagmintákban oldottam meg, amelyek általános feltűnést keltettek.”

(Bory Jenő itt ismerkedett meg a tehetséges szegedi festőnövendékkal, Komócsin Ilonával, aki később feleségként és festőművészként egész életén át hűséges, szeretett társa, művészi műsája, és 3 gyermekének édesanyja volt.)

„Közben híre ment, hogy van itt egy szobrász „növendék”, aki építésztechnikus is, kaptam kisebb nagyobb megbízásokat szobortervekre, síremlékekre. Megépült itt, Fehérváron a Jézus Szíve templom, melyet évekkal előbb terveztem. Ennek fő szenzációja: vasbeton kupolája volt, ahol a „héjazatot” is beton képezte, nem cserép vagy bádog. A kupola most is áll, 40 év óta semmi javítást nem igényelt, és nem igényel újabb 40 évig, 100 évig sem.”

Jézus Szíve templom, építés közben 1907.

profil.hu

Székesfehérvár, Jézus Szíve templom

„...Igen fontos volna tisztázni a székesfehérvári Jézus Szíve templom tervezés- és építéstörténetét. Az 1909–11-ben épült templomot Bory Jenő és Fábíán Gáspár művei között is számon tartottam, lehet, hogy mindkettőjüknek volt részük a tervezésben, mindenesetre egy nagyon korai, egyrétegű vasbeton héjkupoláról van szó, amelynek semmilyen további vízszigetelő külső héjazata nincs. Az épület tehát technikailag, és a vasbeton sajátos esztétikai formálását tekintve is igen nagy jelentőségű alkotás, és mint műszaki újítás egyértelműen Bory kísérleteihez köthető.” (Gerle János építész)

„1908-ban lettem a szobrász mesteriskola tagja, 4 éven át működtem ott. (...) 1912-ben meghívtak a Képzőművészeti Főiskolára óradíjas tanárnak.

(...) 1914-ben, mint népfőlkelő hadnagy bevonultam háborús katonának. Szerbiában, Boszniában hadakoztunk, (...) Igen röstellte Szarajevó népe, hogy a trónörököszt az ő városukban gyilkolták meg: 40.000 koronát már összegyűjtöttek a merénylet helyének megjelölésére. Csak nem volt művész, s megtudták, hogy itt a magyar zászlóaljban van egy művész, aki építész is, szobrász is (persze én voltam az). Addig unszoltak, hogy utóbb is csináltam 8 (nyolc) tervet, nagy volt bennem a lendület, mert már fél éve nem volt tervező szerszám a kezemben. (...) Jöttek a tervek, gyűltek a pénzek, 3 millió forint összegyűlt már az egész monarchiában a Ferenc Ferdinánd fogadalmi templom és Zsófia-otthon megépítésére. Bécsben az építkezési szakbizottság felülvizsgálta és jóváhagyta a terveket. El is kezdtük az építést, egyszer csak elvesztettük a háborút. Minden abbamaradt, hazajöttünk.

Én azonban szörnyen benn voltam az építésben, itthon folytattam, ami Szarajevóban abbamaradt. Itt kezdődik a Bory-vár.

foto: Csutiné Schleer Erzsébet 2005

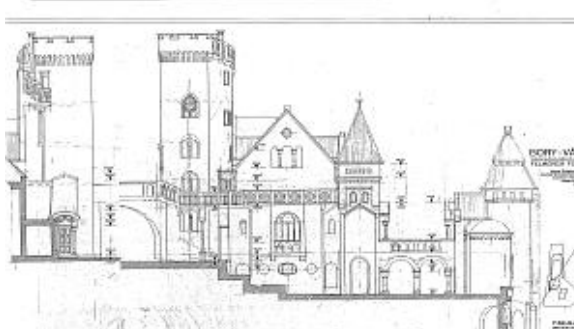
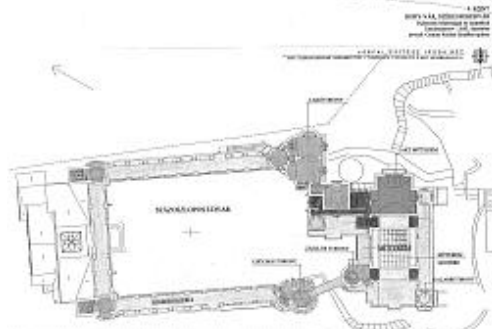
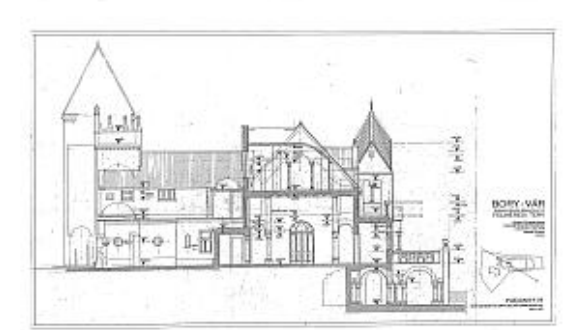
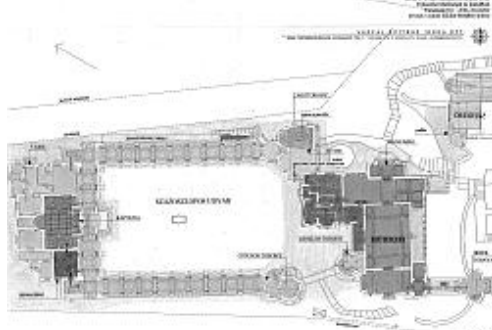
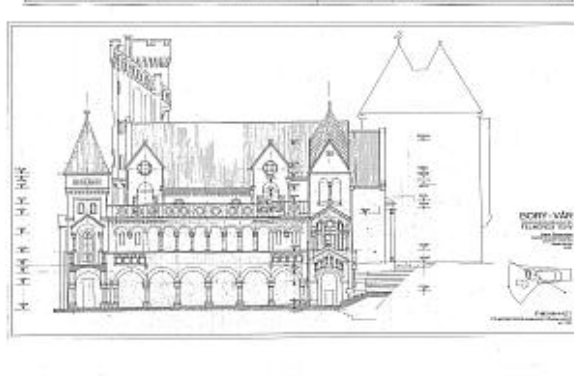
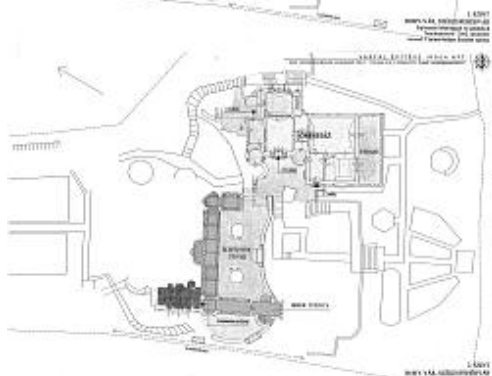
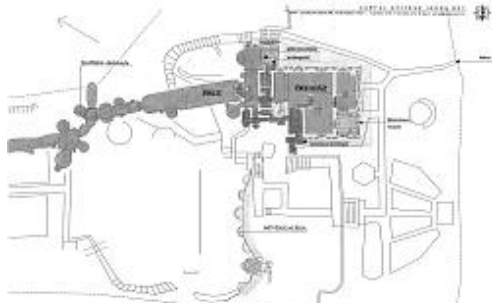
Székesfehérvár – Máriavölgy, Bory-vár

(1918-ban rendes tanári kinevezést kaptam a Képzőművészeti Főiskolára. Meghívott előadóit a műegyetemen a szobrásza tanításra az építész szakosztályon)

Még az 1912-ben nyert díjból vettem itt, Fehérváron a szőlőhegyben, egy egyholdas telket, egy kis házzal, s elkezdtem a házat bővíteni. Évről évre folyt az építés, lett festő műterem, szobrász-műterem, támfalak, loggiák, lett a „100 oszlopos” udvar, fülkék, tornyok, kilátás a városra, mindenféle szobrok, a falakon költemények, melyek mind a ház asszonyát magasztalják. 500-ra tehető a műtárgya száma, melyek itt elhelyezést nyertek. (...) Mondják is a látogatók, hogy egy nap kevés ahhoz, hogy az ember itt mindent megtekinthessen.

A legjobb művészek, Székely Bertalantól Csók Istvánig megtalálhatók itt egy-egy vagy több művészi alkotással. Mondják is a látogatók, hogy egy nap kevés ahhoz, hogy az ember itt mindent megtekinthessen. Az oroszok voltak a vár legfőbb csodálói. A parancsnokló ezredes a bejárattal szemben felírta, hogy MŰZEUM. A látogatók könyvébe beírta, hogy a Bory-várban a magyar kultúra összemérhető az orosz kultúrával. Nagy dicséret, igaz-e?

2004-05-ben a VÁRFAL Építésziroda a BORY-VÁR Alapítvány megbízásából elkészítette a Bory-vár műemléki igényességű felmérési tervét

„...Térjünk most egy reális kérésre. Hogyan hozhatta össze ezt egyetlen ember? Szörnyű, egyszerű a magyarázat. Ha a cement nem volna. Drasztikusan szólva: a Bory-vár egy betonkísérleti állomás. Van itt vagy kétszáz oszlop, hengeres, sima, mintha esztergálva volna, pedig mind-mind úgy készült, hogy két-ránypapír-hengerbe öntöttem a híg betont, a kétszer körül sodort papírhengert

dróttal átkötöttem. Kész az oszlopforma. Egy papirossal akár tíz oszlopot is meg lehet csinálni. A mozaikokat, feliratokat pedig úgy, hogy egy deszkalapra a betűk negatívja ki volt rakva, s rá a beton, így egy darab lesz a betű a betonnal, soha le nem hámlik. Plasztikus feliratok a gipsznegatívba bevésve, rá a beton. Egy test. Kifogyhatatlan lehetőség, lelemény. Ilyen építőanyag, mint a cement (beton) nem volt még az emberiség kezében....”

A második világháborút itt, a Bory-várban éltük végig, a front kellős közepén. A vár agyonbombázva, az összes torony lesöpörve, úgy, hogy azóta egyebet sem teszek, csak helyreállítok. A szobrokra célba lóttek, a képeket végighasogatták. De hát éljen a háború! És azóta, 1947 óta van is időm, mert ez évben töltöttem be 65. életévemet, nyugdíjba mentem. Leköltöztem ide, Fehérvárra, s azóta itt folyik – rendületlenül – a művészi munka.

Egy mulasztás terhel csak, hogy soha munkáimról naplót nem vezettem. Hogy melyik évben, melyik szobrot hová készítettem. Így előfordul, hogy több munkámat fel sem soroltam, s talán az egymásután se mindig helytálló.

50 esztendeje csinálom a szobrokat.”

BORY JENŐ (1955 körül)

A Bory-vár megálmodója és alkotója, Bory Jenő műépítész és szobrászművész, 47 éven át haláláig saját két kezével építette várát, a gazdag díszítésű és különleges szépségű falak, arkádok, kupolák, tornyok, teraszok és kertek művészi együttesét. Leszármazottai szeretettel őriznek meg mindent eredeti alakjában és példaértékűen gondoskodnak a fenntartásról. A Bory-vár Székesfehérvár egyik legkedveltebb, immáron országos hírű látnivalója

lett.

A művész számos szobrászati alkotása látható Székesfehérvár közterein, Fejér megye településein.

Bory Jenő születésének 130. és halálának 50. évfordulójára emlékezve a Szent István Király Múzeum 2009. november 11-én konferenciát rendezett tiszteletére a székesfehérvári Hiemer-házban, a Várfal Építész Iroda pedig „Építészet, szobrászat, egy test és egy lélek” címmel vándorkiállítást a megye több városában és a székesfehérvári Vörösmarty teremben.

Forrás:

*Magyarország műemlékei, Székesfehérvár – szerk: Entz Géza Antal – Osiris, Budapest, 2009.
A TECHNIKA, a Magyar Mérnökök Lapja 1931. január-február
Gerle János: Egy józan mítoszépítő. A székesfehérvári Bory-vár és megújítása – MÉM 2005.
Várfal Építész Iroda felmérési tervei és Csutiné Schleer Erzsébet fotói a Bory-várról 2005.
Bory Jenő leszármazottainak személyes adatközlése*